

МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ

С.В. Давиденко, канд. екон. наук, Національна академія управління

Забезпечення точності та обґрунтування бюджетних показників при формуванні проекту бюджету на кожний фінансовий рік є об'єктивною необхідністю, що обумовлена прямим тісним зв'язком між видатками бюджету і доходною базою, потребою забезпечення збалансованості бюджету, реальністю формування бази оподаткування та можливостей сплати податкових надходжень.

На практиці використовується широкий набір методів прогнозування та планування податкових та бюджетних показників, до яких належать, зокрема, такі як: методи експертних оцінок (інтерв'ю, аналітичний, колективної генерації ідей, "Дельфі" та інші); методи історичних аналогій; методи прогнозу екстраполяції (підбір функцій, експоненціальне згладжування ковзної середньої, адаптивного згладжування); методи моделювання (матричні, оптимального планування, економіко-статистичні, прийняття рішень, імітаційні); економіко-математичні методи (лінійного програмування, міжгалузевого балансу, кореляційно-регресійний та інші); методи економічного аналізу (балансовий, нормативний, програмно-цільовий). Особливу увагу слід приділяти плануванню та прогнозуванню показників, що виступають базами оподаткування, специфіка застосування методів прогнозування щодо яких полягає у чіткій специфікації податковим законодавством методології їх розрахунку для кожного конкретного податку чи збору.

Для визначення податкових та бюджетних показників використовуються моделі макроекономічного прогнозування. Серед таких моделей в Україні слід відзначити: а) макромодель економіки України-1; б) УКР-МАКРОЗ, УКР-Макро4; в) моделююча система "Бюджет"; г) середньострокова прогнозна модель; д) модель на основі методу МГВА; е) модель економічного зростання у перехідних економіках.

Аналіз сучасних моделей прогнозування макропоказників в Україні переконує у широкому використанні методів математичної статистики з побудовою багатофакторних лінійних та нелінійних регресійних моделей, які дають змогу оцінити рівень статистичного зв'язку (функціональної залежності) між досліджуваними показниками, зокрема, бази оподаткування конкретним податком чи збором, та іншими макропоказниками-факторами, які виступають як ендогенні та екзогенні змінні. Слід підкреслити, що перевага багатофакторних лінійних регресійних моделей базується на тому, що їх застосування дозволяє отримувати достатньо достовірні прогнозні розрахунки, при тому, що вони більш доступні для широкого кола користувачів.

До головних завдань, які повинні задовольняти методи та моделі прогнозування податкових надходжень та інших бюджетних показників, належить здатність враховувати максимально широкий спектр факторів, що впливають на формування обсягів баз оподаткування та сум податкових надходжень.

Особливе значення для формування податкових надходжень та бюджету в цілому має динаміка інвестицій в економіку. З точки зору бюджету держави активізація інвестиційної діяльності в напрямку постійного зростання інвестиційних витрат в економіку виявляється через вплив інвестицій на базу оподаткування. Прямим наслідком активізації інвестиційної діяльності є розширення бази оподаткування практично усіма податками, зборами, обов'язковими платежами, а тому зростання інвестицій є стабільною стратегічною передумовою щодо формування достатніх фінансових ресурсів держави у формі податкових надходжень до бюджету.

На найближчу перспективу через податкову та бюджету системи необхідно створити максимально сприятливі умови для реалізації на практиці інвестиційного потенціалу усіх учасників економічних та фінансових відносин. При цьому важливо охопити усі джерела інвестування, якими, як відомо, є амортизаційні фонди, прибуток, банківські кредити, заощадження населення, іноземні кредити, бюджетні ресурси тощо.

У найближчі три-чотири роки необхідно поетапно реалізовувати заходи щодо об'єктивного поліпшення інвестиційного клімату в країні, зокрема, передумовами забезпечення інвестиційної привабливості підприємницької діяльності є міцна банківська система, що здатна кредитувати реальний сектор економіки на принципах зручності, гарантованості та доступності кредитів для широкого кола підприємців, та ефективне функціонування ринку фінансових послуг, до яких, крім банківських, належить страхування, операції з цінними паперами, надання гарантій та поручительств, фінансовий кредит, фінансовий лізинг, факторинг.

Важливим аспектом стимулювання інвестиційної активності є доступність банківських кредитів. На сьогодні недостатня кількість банківських кредитних ресурсів як джерела кредитування та інвестування значною мірою пояснюється неадекватністю податкового законодавства рівню розвитку економічних процесів та платоспроможності платників податків.

Для врахування максимально повного переліку факторів, що впливають на податкові надходження, пропонується реалізовувати такі основні етапи прогнозування:

- аналіз інформаційного забезпечення – визначення кола макропоказників та відповідних вихідних статистичних даних;
- визначення найбільш впливових факторів щодо конкретного досліджуваного показника бази оподаткування за ознаками їх економічного змісту та щільності функціональних зв'язків рядів даних;
- обчислення параметрів зміни досліджуваного показника бази оподаткування за рахунок кожного з обраних факторів макроекономічного впливу;
- проведення прогнозних розрахунків сум податкових надходжень.

На першому етапі підготовки статистичних даних коло факторів впливу на складові показника бази оподаткування визначається за даними чинних протягом досліджуваного періоду форм статистичної фінансової звітності щодо обраної бази оподаткування. Інформаційне забезпечення вихідних даних (моніторингу) макропоказників-факторів базується на статистичних

даних Держкомстату України, даних бюлетенів фінансових та бюджетних показників Мінфіну України, Національного банку України тощо. Завданням другого етапу є визначення кола найбільш впливових факторів щодо досліджуваного показника бази оподаткування, для чого пропонується використання однофакторних (парних) лінійних регресійних рівнянь. На третьому етапі необхідно визначитись з розмірами зміни досліджуваного показника бази оподаткування за рахунок одночасного впливу обраних на другому етапі найбільш впливових факторів. Для цього пропонується застосовувати коефіцієнти залежності зміни досліджуваного показника бази оподаткування щодо зміни факторів впливу, розраховані за допомогою побудови і розрахунків багатofакторних лінійних регресійних моделей та відповідних формул.

Наступним етапом у проведенні розрахунків статей податкових надходжень бюджету є визначення обсягів статей податкових надходжень як добуток показників баз оподаткування та ставок відповідних податків, які будуть чинними у прогностному періоді. Для збалансування розрахунку податкових надходжень важливо мати можливість проводити багатоваріантні розрахунки обсягів доходів бюджету при різних параметрах оподаткування конкретними податками і при різних прогностичних рівнях зміни (приросту чи зменшення) баз оподаткування. Пропонується використати модель формування податкових надходжень, побудовану на врахуванні взаємозалежностей баз оподаткування, при формуванні показників для нарахування суми податкового зобов'язання за кожним окремим податком та відповідною варіацією як номінальних ставок податків, так і рівня пільг по сплаті податку. Узагальнена схема моделі формування податкових надходжень показана на рис. 1.

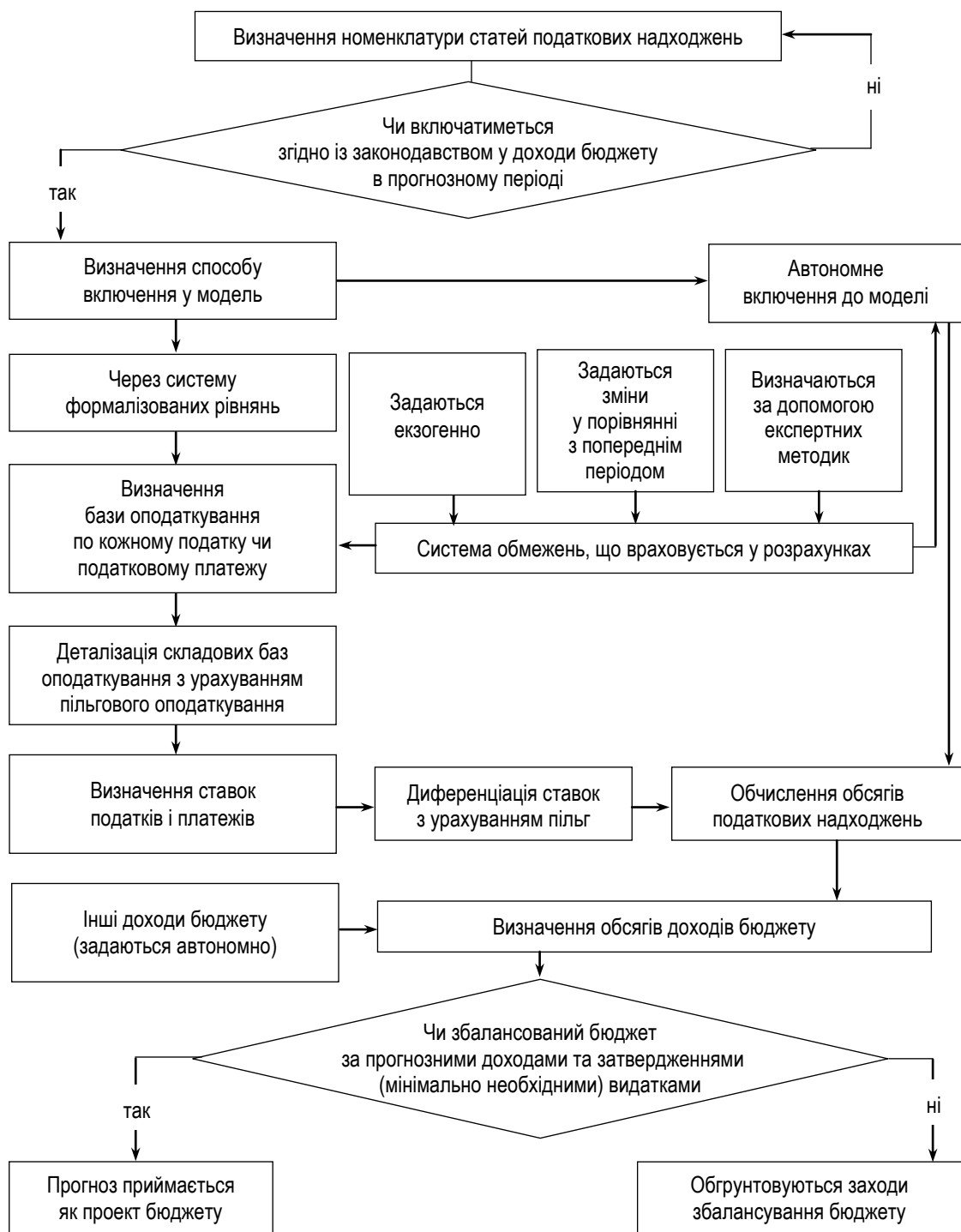


Рис. 1. Схема моделі формування податкових надходжень бюджету

Модель полягає у встановленні послідовного впливу екзогенних макроекономічних чинників на бази оподаткування основними податками через визначення їх агрегованої структури, що є основою для обчислення величин надходжень при різних параметрах оподаткування. Агрегаційний вплив окремих показників баз оподаткування моделізується за допомогою їх послідовного ітераційного включення до системи розрахунків.

Задаючи обмеження в зростанні як показників, що виступають базою оподаткування, так і самих статей податкових доходів держави, такий підхід

дозволяє визначитись із рівнями ендогенних та екзогенних показників, за яких досягається максимальний, мінімальний чи експертно заданий рівень податкових доходів зведеного бюджету країни. Крім того, задаючи фіксовані нормативи розподілу сум податкових надходжень між бюджетами (державним та місцевим) і фондами (загальним та спеціальним), можна визначитись із обсягами таких бюджетів та фондів.

Запропонований метод прогнозування податкових надходжень враховує обґрунтування етапів прогнозування: аналіз інформаційного забезпечення за показниками, що використовуються у розрахунках податкових надходжень у попередніх періодах, передбачення можливих варіантів державної політики у сфері податків та бюджету, врахування особливостей розрахунку кожного конкретного податку чи податкового платежу та використання найбільш придатних для таких податків методів та підходів до прогнозування їх обсягів на перспективу, визначення орієнтирів щодо обсягів державного втручання в діяльність платників податків.

Давиденко, С.В. Методи прогнозування податкових надходжень в умовах реформування системи оподаткування [Текст] / С.В. Давиденко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. – Суми: УАБС НБУ, 2003. - Т. 7. - С. 103-107.